

‘Vergeet niet af en toe even diep naar binnen te kijken’

Toneelregisseur Ivo van Hove onderzoekt in *Kings of War* hoe leiders omgaan met hun verantwoordelijkheid voor de levens van anderen

Frits Conijn
Amsterdam

‘Natuurlijk heb ik liever applaus dan boegeroep.’ Maar dat betekent niet dat slechte recensies Ivo van Hove, directeur en regisseur van Toneelgroep Amsterdam, van zijn stuk brengen. ‘Producties die ik diep van binnen matig vind, krijgen soms juichende kritieken. Terwijl een toneelstuk waar ik erg enthousiast over ben, het moet doen met een zuinige bespreking. In Londen werd mijn werk tien jaar geleden nog afgedaan als “eurotrash”, maar nu krijg ik daar elke denkbare prijs. In de loop van de jaren heb ik ontdekt dat ik beter kan varen op mijn innerlijke kompas en vooral trouw moet blijven aan mijzelf.’

‘Laat maar weten als je het niet kunt bijhouden.’ De 56-jarige Van Hove weet dat hij veel, snel en vooral enthousiast praat, ook met zijn handen. Over emoties, over religie en natuurlijk over zijn nieuwe productie, *Kings of War*, die vorige week in de Amsterdamse Stadschouwburg de Nederlandse première beleefde. ‘In dit toneelstuk schetst Shakespeare aan de hand van Henry V, Henry VI en Richard III een beeld van politieke leiders, die in tijden van oorlog oog in oog staan met de ultieme verantwoordelijkheid en beslissen over het leven van anderen. Naar mijn idee komt Henry V als beste naar voren. Om tot goede oplossingen te komen, durfde hij te twijfelen, zijn emoties te onderzoeken en op die manier zijn eigen weg te vinden.’

Al op jonge leeftijd leert Van Hove het belang van een eigen kompas kennen. Hij wordt geboren en groeit op in het Belgische Kwaadmechelen, een dorpje dat toen vooral werd bevolkt door boeren en mijnwerkers. ‘Mijn vader was apotheker en dronk soms een cognacje met de dokter, de notaris en de burgemeester. Daarmee behoorde ook ik tot de elite en werd ik een beetje een buitenbeentje. Versta mij niet verkeerd, ik heb een fijne jeugd gehad, maar bij het voetballen kreeg ik soms wel een extra schop tegen mijn schenen.’

Van Hove gaat als jongetje graag op bezoek bij zijn opa en oma en voert daar ook zijn eerste toneelstukjes op; een deken over een touw is het doek en zijn jongere broertje moet ook een rol voor zijn rekening nemen. Naar moderne maatstaven leidden zijn grootouders een armoedig bestaan; zij hadden nauwelijks verwarming, geen televisie en aten elke dag kool en alleen op woensdag paardenbiefstuk. Maar de jonge Van Hove mocht rondscharrelen op het erf en spelen in de bossen. Er was geen afleiding, zodat zijn fantasie zich kon ontwikkelen.

Ondergrondse krant

Van Hove volgt de middelbare school op het Klein Seminarie van Hoogstraten, studeert dan eerst rechten, vervolgens audiovisuele en dramatische kunsten en begint in 1981 in Antwerpen met zijn eerste producties. Al die tijd gaat hij

Ivo van Hove, directeur en regisseur van Toneelgroep Amsterdam. FOTO: MARK HORN
VOOR HET FINANCIËLE DAGBLAD

‘Als ik naar alle crises van tegenwoordig kijk, zal ook het kapitalisme het niet lang meer maken’

zoveel mogelijk zijn eigen weg; op het internaat richt hij een ondergrondse krant op waarin ook leraren op voorwaarde van anonimiteit artikelen schrijven, zonder schaamte confronteert hij zijn ouders met zijn levens- en toneelpartner Jan Versweyeld en als de toeschouwers niet gecharmeerd zijn van zijn toneelstukken, moeten zij de zaal maar verlaten.

‘Wij zeiden “donder op, wij doen wat wij zelf willen”. Niet om te vernietigen, maar wel om onszelf te bevrijden van de vastgelopen tradities. Ik heb altijd mijn eigen koers gevaren en ben zo veel mogelijk trouw gebleven aan mijzelf. Merkwaardig genoeg wordt het zo ook mogelijk anderen ruimte te geven. Ik kan me nog herinneren dat ik mijn vriend Jan aan mijn ouders voorstelde. De ontmoeting verliep stroef, dus ik zei tegen Jan dat wij ze maar even met rust moesten laten zodat zij konden wennen aan het idee. Toen mijn vader op zijn sterfbed lag, was het juist Jan die met hem een fantastisch gesprek heeft gevoerd.’

Als regisseur geeft Van Hove leiding aan ongeveer 25 acteurs. ‘In zekere zin ben ik zelf ook een leider, al spreek ik zelf liever in termen van verantwoordelijkheid. Tijdens de repetities is het vanzelfsprekend om samen met de acteurs na te denken en een invulling te geven aan het stuk. Zij vinden het erg plezierig dat ik mijn kwetsbaarheid niet verberg.

En in december gaat *Lazarus* in première, een musical die ik samen maak met David Bowie. Hij is echt een van mijn jeugdhelden en toen ik hem voor het eerst ontmoette, sloeg mijn hart 180 slagen per minuut. Alleen wanneer ik mijn zenuwen toelaat, kunnen zij ook weer verdwijnen.’

Dreigend geraamte

Volgens Van Hove heeft zijn levensles niet alleen betrekking op zijn persoonlijke, maar ook op het maatschappelijk leven. ‘Sinds de moorden op Pim Fortuyn en Theo van Gogh is in Nederland achter het masker een dreigend geraamte zichtbaar geworden. Ook de aanslag op Charlie Hebdo laat zien dat emoties tegenwoordig een grote rol spelen in de samenleving. Uiteindelijk gaat het naar mijn idee over een door uitsluiting veroorzaakte woede.’

‘Ik lees regelmatig boeken van Martha Nussbaum, een Amerikaanse filosoof die veel over dit onderwerp schrijft’, vervolgt Van Hove. ‘Vroeger dacht ik altijd dat

‘Ik kan de gruwelijkheden uitvergroten, zodat de toeschouwers de boosheid ervaren die in ieder van ons zit’

de politiek op basis van een visie alleen moest zorgen voor een ordentelijke ordening van de samenleving en dat de emoties thuishoorden bij de kunsten. Maar nu de onderbuik veel belangrijker blijkt dan gedacht, ben ik van mening veranderd. Noodgedwongen moet de politiek omgaan met deze gevoelens, ook als die niet aangenaam zijn.’

Maar helaas is de traditionele politiek volgens Van Hove slecht in staat de nieuwe ontwikkelingen te verwerken. Oude ideologieën als het fascisme en het communisme zijn naar zijn idee in de vorige eeuw overleden. ‘En als ik naar alle crises van tegenwoordig kijk, zal ook het kapitalisme het niet lang meer maken.’ Goedmoedig pestend voegt hij daaraan toe: ‘Maar dat mag ik natuurlijk niet zeggen tegen de lezers van Het Financieele Dagblad.’

‘Nu de oude methodes zijn uitgewerkt’, vervolgt Van Hove, ‘wordt het tijd voor nieuwe “formats”. Hoe die eruitzien, weet ik niet, daar ben ik niet slim genoeg voor. Ik kan de mensen alleen tegenbeelden laten zien en tonen hoe het zou kunnen zijn. Of de gruwelijkheden uitvergroten zodat de toeschouwers de boosheid ervaren die in ieder van ons zit.’ Want zoals Henry V al aantoonde: alleen als diep naar binnen is gekeken, kan van het innerlijk kompas de juiste richting worden afgelezen.